
Saksnr: 2021/2200-1
Saksbehandlar: Anna Elisa Tryti og Ronny
Bjørnar Skaar

Saksgang

Utval	Utv.saksnr.	Møtedato
Hovudutval for kultur, idrett og integrering		17.02.2021
Fylkesutvalet		02.03.2021

Magnus Lagabøtejubileum 2024 - Landslova 750 år

Forslag til innstilling

- Vestland fylkeskommune ser det som viktig å få på plass eit jubileum for Landslova 750 år i 2024 med fokus på demokratibygging gjennom lov og styringsverk, frå Kristenretten til Landslova.
- Vestland fylkeskommune set i gong forprosjekt for Magnus Lagabøtejubileum 2024 - Landslova 750 år som skissert i saka.
- Fylkesrådmannen oppnemner styringsgruppe for forprosjektet.
- Fylkesutvalet ser det som naturleg at partnarane tek del med eigne administrative ressursar i forprosjektet.

Samandrag

Saka gjeld deltaking i *Magnus Lagabøtejubileum 2024 - Landslova 750 år*.

I 2024 er det 750 år sidan Magnus Lagabøte si landslov vart ferdigstilt i Bergen, for så å verte vedteken på dei fire lagtinga i riket. Dette var den tredje riksdekkande lovbooka i Europa, av totalt fire i høg- og seinmellomalderen.

Innhaldsmessig vil jubileet kunne gje rom for fagleg fordjuping og formidling, kulturarrangement i by og bygd, undervisningsopplegg i skulen og aktualisering av vilkåra for demokratiet og rettsstaten i dag.

Vestland fylkeskommune vil ta initiativet til eit forprosjekt for jubileet. Forprosjektet skal mellom anna avklare deltaking, organisering, tiltak og finansiering. I forprosjektet kan Vestland fylkeskommune vidare ta ansvar for leiinga av å avklare partnaraskap, organisering og rolleavklaring. Forprosjektet kan gjennomførast med administrative ressursar i fylkeskommunen. Vidare finansiering vert å kome attende til i samband med det årlege arbeidet med økonomiplan og budsjett.

Rune Haugsdal
fylkesrådmann

Per Morten Ekerhovd
fylkesdirektør

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har difor inga handskriven underskrift

Vedlegg:

Vedlegg 1. Magnus Lagabøtejubileum i 2024-2026: Landsloven og Byloven 750 år

Saksutgreiing

Bakgrunn for saka

Det har like sidan 2012 vore sterk interesse frå Universitetet i Bergen for å få i stand eit nasjonalt og internasjonalt retta jubileum i 2024 for Magnus Lagabøtes landslov. Hordaland fylkeskommune deltok på eit stort oppstartmøte i 2012, med tverrfagleg deltaking frå Trondheim, Oslo og Bergen. Av ulike årsaker delte dette arbeidet seg opp i fleire miljø, fagleg og geografisk. Frå årsskiftet 2020 har Vestland fylkeskommune teke del i eit samarbeid med Bymuseet, Universitetsbiblioteket og Middelalderklyngen ved Universitetet i Bergen for å sikre at i det minste eitt av dei to illuminerte handskrifa som finst av Landslova skal kunne synast fram i Bergen i 2024.

Det er stor interesse for jubileet nasjonalt, med to nav, eit ved Nasjonalbiblioteket i Oslo/Universitetet i Oslo og eit miljø med fagleg samordning ved Middelalderklyngen ved Universitetet i Bergen, der mellom andre Bergen kommune og Vestland fylkeskommune deltek.

I arbeidet for å få handskrift til Bergen og for å profilere Bergen som viktig hovudarena for jubileet, vart det 11.11.20 sendt eit brev frå ordføraren i Bergen, fylkesordføraren i Vestland fylkeskommune og rektor ved Universitetet i Bergen til statsråd Abid Raja, med spørsmål om eit møte for å presentere tankar om jubileet og for å drøfte utfordringa med å få i det minste eitt av dei to eksisterande illuminerte handskrifa av Landslova til Bergen i 2024. Denne siste problemstillinga måtte raskt handterast og har no i etterkant av at brevet vart sendt, funne si løysing. Det vert no lagt sak fram for Fylkesutvalet for å avklare det vidare arbeidet med jubileet.

Historia bak jubileet

I 2024 er det 750 år sidan Magnus Lagabøte si landslov vart ferdigstilt i Bergen, for så å verte vedteken på dei fire lagtinga i riket. Dette var den tredje riksdekkande lovboka i Europa, av totalt fire i høg- og seinmellomalderen. I 1276 følgde Magnus Lagabøte opp med ei eiga bylov, eit nasjonalt lovverk for byane eller kaupstadene. Bylova er verd eit jubileum for seg sjølv, men er også naturleg å dra inn i jubileet i 2024.

Bylova er det første skriftlege dokumentet som fortel korleis Bergen, eller Bjørgvin, såg ut i mellomalderen. Bystrukturen frå 1200-tallet kan framleis finnast att. Bylova for Bergen av 1276 vart brukt i alle norske byar og kjøpstader, med Bergen som leiande nordisk by og handelsknutepunkt.

Magnus Lagabøte bar med rette tilnamnet sitt; den som forbetrar lova. Bergen hadde i hundreåret før svartedauden eit ekspansivt internasjonalt miljø for å utvikle lov og rett, demokrati og forvaltning, viktige byggesteinar i ein tidleg norsk stat. I andre halvdel av 1200-tallet var Bergen det viktigaste setet for riket si samla styring. Bergen var den største byen i Skandinavia og det viktigaste knutepunktet for politikk og handel i Nordsjøområdet. Bergen var porten til det store oversjøiske «Noregsveldet», med øysamfunna Island, Grønland, Færøyane, Hjaltland (Shetland), Orknøyane, Suderøyane og Man. Under Håkon Håkonsson (1217-63) og Magnus Håkonsson (1263-80) var Bergen den staden kongen heldt seg over lengst tid med sine menn. Sjølv om kyrkja hadde sitt hovudsete i Nidaros, hadde erkebiskopen eigen gard i Bergen og kalte saman til bispemøte også her, som då Magnus Lagabøte døydde i 1280.

Kunnskapsmiljøet på Holmen og byen Bergen stod i et nært samspel med regionale og internasjonale miljø. Som hovudport for heile kysten til internasjonale farvatn var Bergen ein smeltedigel både for kultur og import og eksport av varer. Havna i Bergen gjorde det enkelt for vestlendingen og heile kysten å få varene sine ut til ein europeisk marknad. Perioden då landslova vart utvikla, syner ei vending mot sør, frå det nordatlantiske oversjøiske riket i vest mot sør og aust.

Fagleg innhald i jubileet:

I 2020 har eit første grunnlag vorte lagt for det faglege innhaldet i eit Magnus Lagabøtejubileum, parallelt med det nemnde arbeidet for å skaffe handskrift til jubileet. Det vil vere naturleg med eit jubileum som både er fagleg sterkt med forskning og formidling, men som også har ei rekke kulturarrangement med levande produksjon og formidling og deltaking frå by og region.

Så langt ser ein føre seg at følgjande tiltak kan vera aktuelle:

- Utstilling med opning av kongehuset i forkant av festspelopninga 2024. Bymuseet har tilstrekkeleg sikra fasilitetar til å huse ei slik utstilling.

- Internasjonal fagkonferanse i oktober 2024 under den årlege mellomalderveka. Fagmiljøa vert invitert til å delta i tre ulike tverrfaglege grupper, om *Lovkultur og statsutvikling* (inkludert Kristenretten), *Skriftkultur med kunsthistorie og Håkonshallen og Holmen med arkeologi og bygningshistorie*.
- Skulesatsing. Det kan her tenkast å utvikle undervisningsopplegg med alt frå identifisering av korleis kongesetet og byen såg ut til meir overordna tema som *demokrati og medborgarskap* (ref Kunnskapsløftet 2020), innretta mot både barnetrinn, ungdomstrinn og vidaregåande skule. Det er dialog med Høgskulen på Vestlandet og lektorutdanninga ved Universitetet i Bergen om eit eige samarbeidsprosjekt om dette.
- Magnus Lagabøtejubileet som nav for samarbeid i Vestland mellom forskings- og utdanningsmiljø og ABM-institusjonane (arkiv, bibliotek og museum), samt Gulating. Hausten 2020 vart det første møtet i eit nettverk for mellomaldersatsingar i Vestland, frå Moster til Selja, arrangert. Frå Moster, Gulatinget, Selje, Agatunet, Halsnøy, Bymuseet, Middelalderklyngen og Kystsogevekeane kom det fram idear om korleis samarbeid kan utviklast innan bygningsvern og kulturminnevern, skulesatsing, jubileumssamarbeid, lov, rett og demokrati, mellomalderkyrkjer og internasjonalt samarbeid i vesterveg.
- Magnus Lagabøtejubileet kan vere eit nav for eit utvida samarbeid innan Håkon Håkonsson sitt Noregsvelde, i samsvar med eksisterande kultursamarbeid over Nordsjøen og *Strategi for internasjonalt samarbeid i Vestland 2020-2024*.

Bergen kommune, Vestland fylkeskommune og jubileet:

Med 950-årsjubileet for Bergen i 2020 i botn er det mykje å bygge vidare på for eit Landslovjubileum og også for markeringar av Bylova i 2026. Lovskapingsarbeidet frå Gulatingslova til Kristenretten på Moster til Landslova er viktig for utviklinga av eit norsk demokrati. Ut over kunnskap om dei historiske hendingane er det først og fremst det sårbare demokratiet jubileet kan gje innsikt og inspirasjon til å vidareutvikle, kopla til inkludering og medborgarskap. Demokratiet står under press. Bygging av demokratiet på alle nivå gjennom styringsverk, skule, kultur og inkludering er ei viktig samfunnsoppgåve.

I jubileumsåret 2024 kan det med god rett feirast i Bergen, på hele Vestlandet og i hele landet. I 2024 er det også 1000-årsjubileum for Kristenretten som vart vedteken på Mostertinget. Det første grunnlaget vart lagt for den nasjonale kyrkjeorganisasjonen som innordna ætte- og bygdesamfunnet i kyrkesokn og ein internasjonal kyrkjeorganisasjon. I tida fram mot Magnus Lagabøte sitt lovarbeid utvikla både kyrkje og kongedømme seg til dei to sverda for samfunnsstyring Landslova føreset at dei skulle vere. Vi kan dra ei line i samfunns- og statsbygging frå Moster til Bergen og frå Bergen til lagtinget i Gulen, der landslova vart vedteken. På dette tinget møtte kanskje Sigurd Brynjulfsson, gulatingsmann i alle fall i 1280-åra, riksråd og riddar med sete på Agatunet. Slik vil perspektivet i jubileet kunne vere både lokalt, regionalt og internasjonalt - eit godt utgangspunkt for *demokratibyging gjennom lov og styringsverk* som eit av hovudtemaa for jubileet.

Bergen kommune og Vestland fylkeskommune har mange felles interesser, der Magnus Lagabøtejubileet kan gje kunnskap og skape felles arenaer; innan historie-, kultur- og demokratiforståing, med utforskning og brytning av identitetar og inkludering, kulturminnevern og ivaretaking av fysiske mellomalderanlegg og verdsarvstaden Bryggen, kystpilgrimsleia, profilering av Bergen i ein periode då Bergen var leiande nordisk by og styringssenter i eit oversjøisk Nordsjørike, profilering av Vestland som landets leiande reiselivs- og eksportfylke, vidare utvikling av nordatlantisk internasjonalt samarbeid og utvikling av undervisningsopplegg i skulen.

Magnus Lagabøtejubileet er eit nasjonalt viktig jubileum, og det har både lokal, regional, nasjonal og internasjonalt interesse. Jubileet kan vere eit utgangspunkt for vidare forskning, formidling, undervisning i skulane, kulturarrangement og eit yrande folkeliv. Men kanskje aller viktigast: Jubileet vil kunne gje inspirasjon til vidare utforskning av identitetar og profilering av Bergen og Vestlandet og gje kunnskap og forståing for den tidlege og notidige utviklinga av demokratiet.

Religionsskifte, riksdanning og tidleg statsdanning lyt sjåast i samanheng. Jubilea kjem som perler på ei snor fram mot jubileet for Olav den heilage og slaget på Stiklestad i 2030. Jubileet for Sankta Sunniva, vernehelgen for Bergen, Vestlandet og Noreg innleide i 2020 eit tiår med markeringar der både helgenøya Selja, Kinn, Moster og Bergen med Håkonshallen og Kristkyrkja vert sett på kartet. Det er viktig å sjå stadane og markeringane i samanheng, kvart miljø vert for lite i seg sjølv. Stadane fortel ei samanhengande historie, og dei fleste ligg langs kystleia der Kystpilgrimsleia no skal utviklast, med nøkkelstader og pilgrimssentra. Over hav, langsetter kysten og inn fjordarmane segla skipa. Sjø og hav batt saman.

Samla er det viktig å fremje Vestlandet som den landsdelen der Harald Hårfagre hadde maktbasen som var utgangspunkt for rikssamlinga, der kristningsprosessen skaut fart og der det tidlege demokratiet vaks fram, med Gulating som eit av dei største og eldste lagtinga i Norden. Frå Vestlandet vart eit oversjøisk og nordatlantisk rike bygd, og eit stort lovskipingsarbeid frå kristenrett til landslov toppa seg på 1200-talet i Håkon Håkonsson og Magnus Lagabøte si tid. Den raude tråden i dei mange markeringane er demokratibyging gjennom lov og styringsverk, frå Kristenretten til Landslova.

Aktuelle moment for organisering og prosess:

Bergen feira eit vellukka jubileum i 2011 for *Håkonshallen - 750 år*. Ordføraren inviterte då til ein jubileumskomite, med fylkesmann, fylkesordførar, Universitetet i Bergen, Bymuseet, KODE, Bergen Næringsråd og andre. Dette var ein modell som fungerte godt, og ein liknande modell vil truleg kunne fungere godt også for eit Magnus Lagabøtejubileum. Bergen kommune har også fersk røynsle med feiringa av Bergen sitt 950-årsjubileum, om enn i eit utfordrande Korona-år.

Fagleg samordning for jubileet er i praksis oppretta gjennom Middelalderklyngen ved Universitetet i Bergen. Samarbeidspartnarar i Middelalderklyngen er Universitetet i Bergen, Vestland fylkeskommune, Bergen kommune, Bymuseet i Bergen, Riksantikvaren, Museum Vest, Høgskulen på Vestlandet, Norsk institutt for kulturminneforskning og Hardanger og Voss museum.

Det vil kunne være ei naturleg arbeidsdeling med fagleg samordning ved Middelalderklyngen, medan byarrangementa vert leia frå Bergen kommune og dei regionale arrangementa frå Vestland fylkeskommune. Middelalderklyngen er ein god arena for samspel mellom kunnskapsmiljøa, politikk og forvaltning. I arbeidet med jubileet er det viktig at ei bredde av kultur- og næringsliv og frivillige aktørar vert invitert med.

Samarbeidspartnarar, rolle- og arbeidsdeling, innhald, budsjett og finansieringskjelder lyt avklarast vidare i forprosjektet i 2021. Det må kunne føresetjast at samarbeidspartnarane tek del med administrativ og fagleg kompetanse i dette arbeidet. Vestland fylkeskommune seier seg viljug til å ta initiativ og leie arbeidet med dette forprosjektet gjennom avsetting av administrative ressursar.

Forprosjektet i 2021

Forprosjektet skal:

- Formulera føremålet med jubileet
- Grunnge jubileet
- Peike på korleis historia kan aktualiserast og gjerast relevant for samtida
- Avklare partnarar og deltakarar lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt
- Føreslå organisering av jubileet
- Skissere tiltak i jubileet
- Peike på ansvarsdeling for iverksetting og gjennomføring
- Skissere korleis undervisningsopplegg for skulen kan integrerast i jubileet
- Skissere kostnader og føreslå plan for finansiering
- Legge vekt på samordning med og meirverdi for jubileet Moster 2024
- Legge vekt på meirverdi for arbeidet med bevaring og formidling av mellomalder i Vestland

Det opprettast ei styringsgruppe for forprosjektet der følgjande vert inviterte:

- Vestland fylkeskommune (leiar)
- Bergen kommune
- Universitetet i Bergen
- Høgskulen på Vestlandet
- Bymuseet
- Middelalderklyngen
- Statsforvaltaren

Fylkesrådmannen oppnemner styringsgruppa. Fylkesrådmannen bør og vurdere nærare om det er føremålstenleg med ytterlegare deltakarar i gruppa, til dømes nasjonale institusjonar. I tillegg vert faglege og andre ressursar trekte inn som rådgjevande ved behov.

Det vert lagt til grunn at deltakarane i styringsgruppa tek del med eigne administrative ressursar i arbeidet.

Vedtakskompetanse

Fylkesutvalet

Vurderingar og verknader

Økonomi:

Tiltaket gjennomførast innanfor vedteke budsjett

Klima:

Eit slikt jubileum medverkar til deltaking, kompetanse og fellesskap.

Folkehelse:

Jubileet har ein klår sosial dimensjon, skapar regional medverknad og samhandling og syner at Vestland var nyskapande allereie i mellomalderen.

Utviklingsplan for Vestland 2020-2024 (Regional planstrategi):

Vestland fylkeskommune ser det som viktig å få på plass eit jubileum for Landslova 750 år i 2024 med fokus på demokratibyggning gjennom lov og styringsverk, frå Kristenretten til Landslova. Vestland fylkeskommune tek såleis initiativ til eit forprosjekt for utforminga av eit jubileum som markerer 750 år for Magnus Lagabøte sin landslov.

Konklusjon

Vestland fylkeskommune ser det som viktig å få på plass eit jubileum for Landslova 750 år i 2024 med fokus på demokratibyggning gjennom lov og styringsverk, frå Kristenretten til Landslova. Vestland fylkeskommune tek såleis initiativ til eit forprosjekt for utforminga av eit jubileum som markerer 750 år for Magnus Lagabøte sin landslov.